

**Кримінальне право України.
Загальна частина: посібник
для підготовки до заліків та
іспитів. 8-ме видання,
перероблене і доповнене**

Посібник підготовлений відповідно до навчальної програми курсу з «Кримінального права України» (Загальна й Особлива частини) з урахуванням змін і доповнень, внесених до КК України станом на 1 квітня 2025 року. У ньому надаються стислі відповіді на питання, які виносяться на заліки, курсові іспити та єдині державні кваліфікаційні іспити (атестацію) з цієї дисципліни. У підрядкових посиланнях до окремих питань і статей КК наводяться посилання на відповідні рішення Конституційного Суду України, постанови пленумів Верховного Суду України. Наприкінці посібника запропоновано перелік навчальної та монографічної літератури для самостійної підготовки студентів до заліку й іспиту, написання курсових (контрольних) робіт і наукових доповідей та статей.

Призначений для студентів (слухачів, курсантів) юридичних навчальних закладів і юридичних факультетів усіх форм навчання. Може бути корисним абітурієнтам, аспірантам, науковим і практичним працівникам, а також вступникам до магістратури при підготовці до правничого ЗНО.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

В. І. ТЮТЮГІН, М. А. РУБАЩЕНКО

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

**Посібник
для підготовки до заліків та іспитів**

Відповідальний редактор
професор *В. І. Тютюгін*

8-ме видання, перероблене й доповнене

Харків
«Право»
2025

Тютюгін В. І.

- Т98 Кримінальне право України. Загальна частина : посіб. для підгот. до заліків та іспитів / В. І. Тютюгін, М. А. Рубашенко ; відп. ред. В. І. Тютюгін. – 8-ме вид., перероб. й допов. – Харків : Право, 2025. – 252 с.

ISBN 978-617-8602-75-8

Посібник підготовлений відповідно до навчальної програми курсу з «Кримінального права України» (Загальна й Особлива частини) з урахуванням змін і доповнень, внесених до КК України станом на 1 квітня 2025 року. У ньому надаються стислі відповіді на питання, які виносяться на заліки, курсові іспити та єдині державні кваліфікаційні іспити (атестацію) з цієї дисципліни. У підрядкових посиланнях до окремих питань і статей КК наводяться посилання на відповідні рішення Конституційного Суду України, постанови пленумів Верховного Суду України. Наприкінці посібника запропоновано перелік навчальної та монографічної літератури для самостійної підготовки студентів до заліку й іспиту, написання курсових (контрольних) робіт і наукових доповідей та статей.

Призначений для студентів (слухачів, курсантів) юридичних навчальних закладів і юридичних факультетів усіх форм навчання. Може бути корисним абітурієнтам, аспірантам, науковим і практичним працівникам, а також вступникам до магістратури при підготовці до правничого ЗНО.

УДК 343.2/7(477)(075)

- © Тютюгін В. І., Комаров О. Д., Рубашенко М. А., 2016
- © Видавництво «Право», 2016
- © Тютюгін В. І., Комаров О. Д., Рубашенко М. А., перероблення, доповнення, 2017, 2019, 2021
- © Тютюгін В. І., Рубашенко М. А., перероблення, доповнення, 2022, 2023, 2024, 2025
- © ТОВ «Видавничий дім «Право», 2025

ISBN 978-617-8602-75-8

Перелік умовних скорочень	10
Передмова	11
1. Кримінальне право: поняття, предмет, метод, система, завдання, функції та принципи (ст.ст. 1–3 КК).....	14
2. Закон про кримінальну відповідальність: поняття, ознаки, значення (ст. 3 КК)	17
3. Структура закону про кримінальну відповідальність. Структура статті КК України	19
4. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі. Час учинення кримінального правопорушення (ст. 4 КК)	21
5. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі: поняття, підстава, наслідки (ст. 5 КК)	24
6. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених на території України (ст. 6 КК).....	26
7. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених за межами України (ст.ст. 7, 8 КК)	28
8. Видача особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, та передача особи, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення (ст. 10 КК).....	30
9. Кримінальне правопорушення: поняття та ознаки (ст. 11 КК).....	31
10. Відмінність кримінального правопорушення від інших правопорушень.....	33
11. Малозначне діяння: поняття, ознаки, відмінність від кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 11 КК).....	34
12. Класифікація кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості: поняття, критерії, значення (ст. 12 КК).....	35
13. Кримінальна відповідальність: поняття, ознаки, підстава, форми реалізації (ст. 2 КК).....	38
14. Склад кримінального правопорушення: поняття, значення.....	40
15. Елементи та ознаки складу кримінального правопорушення. Обов'язкові та факультативні ознаки складу кримінального правопорушення	41
16. Види складів кримінального правопорушення	43

17. Об'єкт кримінального правопорушення: поняття, види, значення	44
18. Предмет кримінального правопорушення та потерпілий від кримінального правопорушення: поняття, відмінність предмета від об'єкта, значення.....	47
19. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення.....	48
20. Діяння як ознака об'єктивної сторони: поняття, ознаки, форми. Умови кримінальної відповідальності за бездіяльність	50
21. Суспільно небезпечні наслідки: поняття, види, значення	52
22. Причинний зв'язок: поняття, правила встановлення, види, значення	54
23. Спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення: поняття, значення	56
24. Суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види (ст.ст. 18–22 КК)	58
25. Неосудність: поняття, критерії, значення (ст. 19 КК)	60
26. Обмежена осудність: поняття, критерії, значення (ст. 20 КК)	62
27. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення (ч. 2 ст. 18 КК).....	63
28. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення (ст.ст. 23–25 КК)	64
29. Вина: поняття, форми, значення (ст.ст. 23–25 КК).....	65
30. Прямий умисел: поняття, ознаки, відмінність від непрямого умислу (ч. 2 ст. 24 КК)	67
31. Непрямий умисел: поняття, ознаки, відмінність від прямого умислу (ч. 3 ст. 24 КК)	68
32. Спеціальні види умислу	69
33. Кримінально протиправна самовпевненість: поняття, ознаки, відмінність від непрямого умислу (ч. 2 ст. 25 КК).....	70
34. Кримінально протиправна недбалість: поняття, критерії, відмінність від казусу (ч. 3 ст. 25 КК)	72
35. Змішана (складна, подвійна, комбінована) форма вини: поняття, різновиди, значення	73
36. Казус: поняття, ознаки, відмінність від вини, наслідки	75
37. Мотив і мета кримінального правопорушення: поняття, значення.....	76
38. Фактична помилка: поняття, види, значення.....	77
39. Юридична помилка: поняття, види, значення	80
40. Закінчене кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, види (ч. 1 ст. 13 КК)	81

41. Готування до кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація, відмінність від виявлення умислу та замаху на кримінальне правопорушення (ст. 14 КК)	83
42. Замах на кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація, відмінність від готування до кримінального правопорушення та закінченого кримінального правопорушення (ст. 15 КК).....	85
43. Види замаху на кримінальне правопорушення (ч.ч. 2 та 3 ст. 15 КК)	87
44. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні: поняття, ознаки, наслідки, відмежування від дійового каяття (ст. 17 КК)	89
45. Співучасть у кримінальному правопорушенні: поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки, значення (ст. 26 КК)	92
46. Виконавець як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види, кваліфікація (ч. 2 ст. 27 КК)	95
47. Організатор як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація (ч. 3 ст. 27 КК)	96
48. Підбурювач як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація (ч. 4 ст. 27 КК)	98
49. Пособник як співучасник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація (ч. 5 ст. 27 КК)	100
50. Форми співучасті (ст. 28 КК).....	102
51. Кримінальна відповідальність та кваліфікація діянь співучасників (ст.ст. 29, 30 КК)	105
52. Співучасть у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом	107
53. Невдале підбурювання та пособництво: поняття, значення, відмінність від добровільної відмови співучасників	108
54. Екссес виконавця (співучасника): поняття, ознаки, види, значення (ч. 5 ст. 29 КК)	109
55. Особливості добровільної відмови співучасників (ст. 31 КК).....	110
56. Причетність до кримінального правопорушення: поняття, види, відповідальність, відмінність від співучасті у кримінальному правопорушенні (ч.ч. 6 і 7 ст. 27 КК)	112
57. Триваючі, продовжувані, складні (складені) кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення з похідними наслідками: поняття, ознаки	114

58. Повторність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, значення (ст. 32 КК)	118
59. Сукупність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, значення, відмінність від суміжних понять (ст. 33 КК).....	121
60. Рецидив кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, значення (ст. 34 КК)	124
61. Необхідна оборона: поняття, підстава, ознаки, значення, спеціальні види необхідної оборони (ст. 36 КК)	126
62. Уявна оборона: поняття, види помилки при уявній обороні, наслідки (ст. 37 КК).....	129
63. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, підстава, ознаки, значення (ст. 38 КК)	130
64. Перевищення меж необхідної оборони та заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, види, наслідки (ч. 3 ст. 36, ч. 2 ст. 38 КК)	132
65. Крайня необхідність: поняття, підстава, ознаки, значення, відмінність від необхідної оборони (ст. 39 КК).....	134
66. Фізичний та психічний примус: поняття, види, наслідки (ст. 40 КК).....	137
67. Виконання наказу або розпорядження: поняття, підстава, види, ознаки, наслідки (ст. 41 КК).....	138
68. Звільнення від кримінальної відповідальності: поняття, передумова, підстава, види, порядок, наслідки (ст. 44 КК)	140
69. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 45 КК)	142
70. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 46 КК)	144
71. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки: передумова, підстава, умова, порядок, наслідки (ст. 47 КК).....	145
72. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 48 КК).....	147
73. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності: передумова, підстава, порядок, наслідки, Зупинення та переривання строку давності (ст. 49 КК)	148
74. Поняття та ознаки покарання (ч. 1 ст. 50 КК)	152

75. Мета покарання (ч.ч. 2–3 ст. 50 КК)	153
76. Система покарань: поняття, ознаки, значення (ст. 51 КК)	154
77. Основні та додаткові покарання: поняття, види, особливості призначення (ст. 52 КК)	158
78. Штраф: поняття, зміст правообмежень, розмір, особливості призначення та заміни (ст. 53 КК)	160
79. Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу (ст. 54 КК) та позбавлення державної нагороди України (ст. 541 КК)	164
80. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю: поняття, зміст правообмежень, строки, особливості призначення (ст. 55 КК)	165
81. Громадські та виправні роботи: поняття, зміст правообмежень, строки, особливості призначення (ст.ст. 56, 57 КК)	168
82. Службові обмеження для військовослужбовців: поняття, зміст правообмежень, строки, особливості призначення (ст. 58 КК)	170
83. Арешт (ст. 61 КК) і тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців (ст. 62 КК): поняття, зміст правообмежень, строки, особливості призначення	171
84. Конфіскація майна: поняття, зміст правообмежень, види, особливості призначення, відмінність від спеціальної конфіскації (ст. 59 КК)	173
85. Пробаційний нагляд (ст. 591 КК) та обмеження волі (ст. 61 КК): поняття, зміст правообмежень, строки, особливості призначення	175
86. Позбавлення волі на певний строк: поняття, зміст правообмежень, строки, особливості призначення (ст. 63 КК)	178
87. Довічне позбавлення волі: поняття, зміст правообмежень, особливості призначення (ст. 64 КК)	178
88. Загальні засади призначення покарання: поняття, значення (ст. 65 КК)	180
89. Обставини, які пом'якшують покарання: поняття, значення (ст. 66 КК)	183
90. Обставини, які обтяжують покарання: поняття, значення, особливості врахування при призначенні покарання (ст. 67 КК)	184
91. Особливості призначення покарання за наявності деяких обставин, що пом'якшують покарання (ст. 691 КК)	186

92. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті (ст. 68 КК).....	188
93. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: передумова, підстава та способи пом'якшення покарання (ст. 69 КК)	191
94. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, у випадках укладання угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією (ст. 692 КК)	193
95. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень: умови застосування та порядок визначення остаточної міри покарання (ст.ст. 70, 72 КК).....	195
96. Призначення покарання за сукупністю вироків: умови застосування та порядок визначення остаточної міри покарання (ст.ст. 71, 72 КК).....	198
97. Звільнення від покарання та його відбування: поняття, передумова, підстава, види, порядок, наслідки (ст. 74 КК)	201
98. Звільнення від відбування покарання з випробуванням: передумова, підстава, умови, порядок застосування (ст.ст. 75–78 КК)	204
99. Кримінально-правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 78 КК).....	208
100. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку: передумова, підстава, порядок застосування, наслідки (ст. 80 КК).....	209
101. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: передумова, підстава, умова, порядок застосування, наслідки (ст. 81 КК).....	212
102. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби: передумова, підстава, умова, порядок застосування, наслідки (ст. 811 КК)	214
103. Заміна покарання або невідбутої його частини більш м'яким: передумова, підстава, порядок застосування, наслідки (ст. 82 КК)	218
104. Звільнення від покарання за хворобою: передумова, підстава, порядок застосування, наслідки (ст. 84 КК)	221

105. Звільнення від покарання на підставі закону про амністію або акта про помилування: поняття, передумова, види, порядок застосування, наслідки (ст.ст. 85–87 КК)	223
106. Судимість: поняття, ознаки, наслідки (ст. 88 КК)	227
107. Погашення судимості: поняття, підстава, строки, наслідки (ст.ст. 89–90 КК)	229
108. Зняття судимості: поняття, підстава, порядок, наслідки (ст. 91 КК).....	231
109. Примусові заходи медичного характеру: поняття, види, порядок з застосування (ст.ст. 92–95 КК)	232
110. Спеціальна конфіскація: поняття, підстава застосування, відмінність від конфіскації майна як виду покарання (ст.ст. 961–962 КК)	234
111. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності (ст.ст. 97, 106 КК).....	237
112. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, та особливості їх призначення (ст.ст. 98–102 КК).....	238
113. Особливості звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування (ст.ст. 104–107 КК)	241
Література для самостійної підготовки	243

ПЕРЕДМОВА

Кримінальне право України є однією із фундаментальних навчальних дисциплін при підготовці фахівців за спеціальністю 81 «Право», метою якої є засвоєння студентами юридичних навчальних закладів основних положень про кримінальне правопорушення, відповідальність за нього, застосування покарання та ін. заходів крим.-правового характеру.

На сучасному етапі найважливішою формою оцінювання рівня підготовки студентів з будь-якої навчальної дисципліни, в тому числі і з кримінального права, є такий підсумковий контроль знань, як залік та іспит (у тому числі, і шляхом проведення відповідного тестування), які вимагають від студента лаконічно, логічно, обґрунтовано, послідовно та в систематизованій формі за короткий час показати всебічне і повне знання програмного курсу за переліком заздалегідь визначених питань, тестів, які виносяться на залік, іспит чи включаються до тестових завдань.

При підготовці до такої форми оцінювання знань студент повинен опрацювати велику кількість нормативного, навчального, навчально-методичного матеріалу та матеріалів практики застосування закону про кримінальну відповідальність, внаслідок чого значний обсяг часу витрачається не на засвоєння основних положень навчальної дисципліни, а на технічну обробку нормативних актів, наукової та навчальної, навчально-методичної літератури, визначення обсягу матеріалу і послідовності його вивчення та викладення при наданні відповідей на програмні питання чи тестові завдання під час заліку або іспиту. Як наслідок, відповіді студентів іноді мають поверховий, безсистемний та непослідовний характер або перевантажені зайвою інформацією тощо.

Запропонований посібник має на меті надати комплекс послідовно та системно викладених основних теоретичних і практичних положень кримінального права України в стислій, узагальненій формі, акцентуючи увагу студента на основних нормативних та доктринальних положеннях, які вивчаються при засвоєнні зазначеної навчальної дисципліни. Використання посібника насамперед сприятиме полег-

шенню підготовки студентів до заліку чи іспиту – дозволить систематизувати їхні знання, уміння та навички, а також визначити основний зміст і приблизний обсяг відповідей на питання і в кінцевому підсумку – забезпечить підвищення рівня їхньої професійної підготовки.

Посібник підготовлено відповідно до навчальної програми курсу «Кримінальне право України» (Загальна та Особлива частини), що викладається студентам (курсантам, слухачам) усіх форм навчання (денної, заочної та вечірньої). Зміст посібника визначено переліком зразкових питань, які включаються до екзаменаційних білетів чи тестових завдань. При цьому враховано перелік питань, які виносяться на заліки, а також на іспити, у тому числі й на єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ).

Використовуючи посібник, слід, однак, урахувувати, що він містить лише певний мінімальний (базисний) обсяг матеріалу із вказаної навчальної дисципліни й у цьому плані є лише своєрідним навчально-довідковим (допоміжним) виданням, яке орієнтує читача і зосереджує його увагу на основних положеннях, які повинні бути ним вивчені та засвоєні при підготовці до заліку чи іспиту з кримінального права і висвітлені під час його складання в усній формі або при виконання тестових завдань.

Тому для того, щоб у повному обсязі опанувати матеріал навчальної дисципліни і при складанні заліку чи іспиту виявити необхідний рівень знань, умінь, навичок та на цій підставі надати правильну, всебічну, глибоку, аргументовану, ґрунтовну і систематизовану відповідь на питання, що включені до екзаменаційних білетів або входять до тестових завдань, необхідно перш за все і в обов'язковому порядку звернутися до ін. джерел: до закону про кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України) та ін. нормативно-правових актів; постанов Пленуму Верховного Суду України; правових висновків Верховного Суду, які згідно з частинами 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень і повинні враховуватися судами при застосуванні відповідних норм закону про кримінальну відповідальність. Необхідно також звернутися до підручників з кримінального

права, відповідних навчальних і навчально-методичних посібників, науково-практичних коментарів до закону про кримінальну відповідальність, спеціальної наукової літератури та матеріалів судової практики.

Навчальне видання

Тютюгін Володимир Ілліч
Рубашенко Микола Анатолійович

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

**Посібник
для підготовки до заліків та іспитів**

8-ме видання, перероблене й доповнене

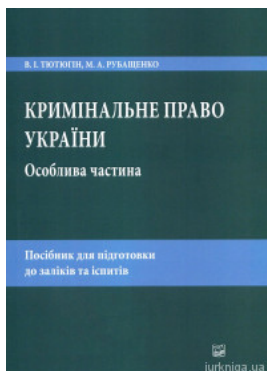
Видається в авторській редакції
Технічний редактор *О. А. Лисенко*

Підписано до друку 31.03.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 14,6. Обл.-вид. арк. 12. Тираж 100 пр. Зам. № 326

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017

Книги, які можуть вас зацікавити

Кримінальне право України. Особлива частина: посібник для підготовки до заліків та іспитів. 8-ме видання, перероблене і доповнене

Кримінальний кодекс України. Алерта

Кримінальний кодекс України

Кримінальне право України (Загальна та Особлива частини)

Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії). Підручник у двох книгах

Судові та правоохоронні органи України

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

Перейти на сайт →